

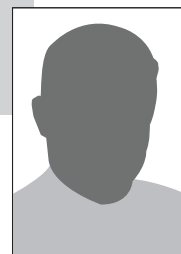
כוחות צה"ל בפעילות באיו"ש | בניגוד למלחמה כוללת, שבה מנסה כל צד להגיע להכרעה או לפחות לניצחון שמשמעותו סיום מצב המלחמה, הרי בעימות מוגבל יגיעו שני הצדדים בהכרח למצב של שיווי משקל כלשהו

אנטומיה

של עימות מוגבל מתמשך

ניתוח של העימות המוגבל המתמשך בינינו לבין הפלסטינים מעלה מסקנה מפתיעה: במישור האסטרטגי העימות כמעט שאינו מושפע מהפעילות האופרטיבית השוטפת - אף שבה מושקע רוב המאמץ הצבאי. את המצב האסטרטגי ניתן לשנות רק ב"תקופת עיצוב" שבה מתנהלת לחימה שחורגת בעוצמתה מהמקובל בעימות המוגבל

אל"ם גור ליש
ראש מחלקת תכנון המערכה
בחיל האוויר

מבוא: תיאוריית שיווי המשקל

המאפיין הבולט ביותר של העימות המוגבל - בשונה ממלחמה כוללת - הוא ששני הצדדים רחוקים מלהשתמש בכל היכולות שברשותם. בעימות מוגבל מגבילים שני הצדדים את העוצמה ואת האינטנסיביות של פעולות הלחימה. המשמעות של שימוש חלקי בכוח מתוך בחירה היא שלשני הצדדים עומדת האפשרות להסלים את הפעילות לרמות נוספות של כוח ושל אינטנסיביות. בעוד שבמלחמה כוללת משתמש כל צד כמעט בכל האמצעים שברשותו, ולכן אם האמצעים האלה אינם מספיקים לאחד הצדדים בשדה הקרב, תהיה הכרעה, הרי שצד שלא מצליח להשיג את יעדיו בעימות מוגבל יכול לבחור להסלים את פעולותיו ולבטל בכוח את הישגי הצד האחר. מכאן שבניגוד למלחמה כוללת, שבה מנסה כל צד להגיע להכרעה או לפחות לניצחון שמשמעותו סיום מצב המלחמה, הרי בעימות מוגבל יגיעו שני הצדדים בהכרח למצב של שיווי משקל כלשהו. שיווי המשקל הזה יהיה נקודת האיזון של שני הצדדים בין המחיר שהם מוכנים לספוג מפעילות הצד האחר לבין המחיר שהם מוכנים לשלם תמורת קיום הפעילות שלהם.

המחיר שסופגים על פעילות הצד האחר יכול להיות בנפגעים, באובדן ציוד ונכסים, בפגיעה בכלכלה ובחוסן הלאומי ועוד.

המחיר שמשלם כל צד על פעילותו שלו יתבטא באובדן הלגיטימציה הבין-לאומית, בנפגעים בקרב הכוחות הלוחמים, בחוסר השקט שיווצר בעקבות החשש מהסלמה ועוד.

חשוב להבין ששני הצדדים יכולים שלא להיות מרוצים משיווי המשקל שנוצר, וסביר אפילו להניח ששניהם היו מעדיפים מצב אחר, אולם לשניהם כדאי שזה יהיה המצב להבדיל ממצב שיכול להידרדר בעקבות הסלמה. במילים אחרות: אף שהמצב אינו רצוי, הוא יכול להימשך זמן רב בגלל הסכנה שתהיה הידרדרות לתנאים גרועים יותר. יותר מכך, עקב היות העימות מוגבל, הרי שלשני הצדדים יש מדרגות הסלמה שאותן הם יכולים להפעיל אם נראה

להם שהצד האחר חורג ממצב שיווי המשקל המקובל. מצב העניינים הזה מחזק ומייצב את שיווי המשקל ובכך מסייע להנצחת המצב.

מערכת של שני יריבים שמתמודדים בעימות מוגבל היא דינמית, להבדיל ממצב של מלחמה קרה שהיא הרבה יותר סטטית. המלחמה הקרה בין ארה"ב לבריה"מ, למשל, התאפיינה בהרתעה הדדית וכתוצאה מכך נמנעו שני הצדדים מעימותים פיזיים ישירים ביניהם.

אפשר לדמות את העימות המוגבל לשני קפיצים שתומכים במשקולת ונמצאים בשיווי משקל שמתבטא במיקום מסוים וקבוע של המשקולת בין שני הקפיצים - על-פי יחסי הכוחות בין הקפיצים. במערכת דינמית המשקולת מתנדנדת מצד לצד סביב נקודת שיווי המשקל הסטטי, אולם בכל רגע ניתן למצוא את המשקולת במקום אחר. למתבונן חסר הסבלנות יכולה המערכת להיראות חסרת סדר ושיטה, אולם מי שמקדיש לצפייה בה מעט יותר זמן, יכול לזהות בקלות את נקודת שיווי המשקל ואת גודל התנודות סביבה. מערכת הקפיצים גם מסייעת להבין את העובדה שהצלחה של קפיץ אחד לדחוף את המשקולת לכיוון האחר יוצרת כוח גדול יותר בקפיץ האחר, ובסופו של דבר הוא יחזיר את המשקולת לעבר נקודת שיווי המשקל.

בדומה למערכת הדינמית של הקפיצים, גם לעימות המוגבל יש תנודות סביב מצב שיווי המשקל. התנודות מתבטאות בסבבי הסלמה. לסבבים האלה יכולות להיות כמה סיבות:

- **נזק סביבתי.** ייתכן שפעולה שכוונה נגד מטרה "לגיטימית" תגרום לנזק

סביבתי גדול מדי - מה שיגרום לצד האחר להגיב בחומרה.

- **הצלחה מבצעית.** ייתכן שפעולה תצליח יתר על המידה, למשל ניסיון לפגוע בחוליה של שלושה חמושים יביא למותם של עשרה חמושים. אף שמדובר במטרה "לגיטימית", הרי המספר הרב של ההרוגים מבטא הסלמה, וזו תחייב את הצד האחר להגיב בצורה מוגברת.
  - **פיתוח מבצעי.** ייתכן שאחד הצדדים השיג שיפור מבצעי (טקטי או באמצעי הלחימה) שמאפשר לו להגביר את יעילות הפעולה שלו ובכך לנסות לשנות את שיווי המשקל.
  - **ניסיון לשנות את המצב -** דהיינו את נקודת שיווי המשקל כדי ליצור נקודת שיווי משקל חדשה שתהיה נוחה יותר בעבורו.
- אולם ללא קשר לסיבה הראשונית שמחוללת את סבב ההסלמה, ומאחר שמדובר במערכת שבה יש שני צדדים פעילים, סביר להניח שהצד האחר יגיב באמצעות הגברת פעילותו, שאם לא כן ייווצר שיווי משקל חדש - במצב גרוע יותר מבחינתו. כך שבעקבות התגובה על הגברת הפעילות - ובהנחה שהאינטרסים של הצדדים לא השתנו - יחזור שיווי המשקל לקדמותו.

חשוב להבין שבמבחינת היריבים לא מדובר במצב סטטי, אלא במצב דינמי. היריבים חייבים להגיב כל הזמן על פעולות הצד האחר. שני הצדדים (כמו כל כוח לוחם) בוחנים כל הזמן שיטות לשפר את היכולות המבצעיות שלהם הן מבחינה התקפית והן מבחינה הגנתית. הצד האחר חייב להגיב לשינויים, וחוזר חלילה. כלומר, אף שבהסתכלות חיצונית ניתן לטעון ששורר שיווי משקל דינמי, ואף שבהסתכלות חיצונית ממושכת ניתן לזהות בקלות את נקודת שיווי המשקל ואפילו את גודל התנודות, הרי מבחינת השחקנים עצמם בהחלט מדובר במצב של לחימה דינמית שבו כל צד מגיב על צעדי הצד האחר, מנסה לשפר את יכולותיו ואת טכניקות הלחימה שלו ולהגיב על שיפורים של הצד האחר.

יכול אפוא שחקן, שרואה בעיקר את הדינמיות הרגעית ופחות את שיווי המשקל לאורך זמן, לחשוב שהוא יכול להשפיע על המצב הכללי של המערכת באמצעות הגברה מסוימת של הפעילות שלו. למסתכל מהצד ברור שאין כל טעם בניסיון כזה, שהרי ברור שהצד האחר יגיב על השינוי, ומאחר שמדובר בעימות מוגבל, ברור שיש לו יכולת להסלים - מה שיחייב את השחקן הראשון לשוב לרמת הפעילות הקודמת.

ככלל, אין חידוש בכך שכוח לוחם ברמה הטקטית ואפילו ברמה האופרטיבית מקיים מעגל שלם הכולל לחימה, לימוד, שיפור וחוזר חלילה בלי שהוא מודע לרמה המערכתית-האסטרטגית שבתוכה מתחולל העימות. מאחר שהפעילות הצבאית הטקטית מתקיימת כל הזמן, ומאחר שלא ייתכן מצב של חוסר פעולה או של חוסר תגובה על פעילות האויב, הרי שבלי קשר לשאלה אם בוצעה הערכת מצב אסטרטגית, תהיה פעילות מבצעית טקטית דינמית כל הזמן.

השפעת שחקני המשנה על שיווי המשקל

האופן שבו תואר עד כה שיווי המשקל הדינמי היה פשוטי מעט, שכן בפועל מתחוללים כל הזמן שינויים קטנים בנקודת שיווי המשקל. השינויים האלה קטנים יותר מהתנודות בעוצמת העימות שבאות לידי ביטוי בסבב הסלמה, אבל בהחלט גורמים לנקודות שיווי המשקל להשתנות מעט. התנודות האלה נגרמות מכך שפעמים רבות משתתפים בעימות יותר מאשר שני שחקנים. שחקני המשנה יכולים להיות בתוך העימות (כמו למשל הג'יהאד האסלאמי בעימות בין ישראל לחמאס בעזה) או מחוצה לו (כמו החזבאללה, שמסייע בעקיפין לארגוני הטרור בעזה).

לוחמי גבעתי בסמטאות עזה | אם אין רצון של שני הצדדים לשנות את המצב (ייתכן שאחד מהם מרוצה מהימשכות העימות), תידרש פעולה אקטיבית של הצד המעוניין יותר ברגיעה כדי לנסות לשנות את חוקי המשחק

לשחקני המשנה יש אינטרסים משלהם, וביכולתם להשפיע על עוצמת העימות. הבה נדמיין לעצמנו שמערכת הקפיצים שתוארה לעיל אינה סטטית, אלא מצויה בתוך מכונית נוסעת. שחקני המשנה משולים למהמורות שבדרך, שגורמות למכונית לקפץ ובכך גם משפיעות על תנועת הקפיצים. דרך אגב, תאונת דרכים יכולה בהחלט לשבור את מערכת הקפיצים - כפי שהתלקחות אזרית יכולה להשפיע בצורה קיצונית על העימות המוגבל. אולם התובנה העיקרית צריכה להיות שגם במצב יציב לכאורה, שבו שני השחקנים הראשיים מצויים בשיווי משקל דינמי, מתחוללים שינויים קטנים בהשפעתם של שחקני המשנה.

כפי שעולה מהניתוח שלעיל, כל עוד מופעלים הכוחות באופן מוגבל (דהיינו, הכוחות שעומדים לרשות שני הצדדים מופעלים באופן חלקי בלבד), יכולים שני הצדדים להסלים את פעולותיהם. כדי לשנות את חוקי המשחק הם צריכים להביא את הצד האחר לקצה יכולת ההסלמה שלו ולהמשיך בלחץ עליו מעבר לנקודה הזאת. את המטרה הזאת ניתן להשיג באמצעות פעולה מסיבית - שאותה ניתן לכנות בשם "סבב עיצוב" - שחורגת מרמת הפעילות של סבבי ההסלמה הרגילים.

פעולה כזאת אינה חייבת בהכרח להסתיים בהכרעה, שכן הצד האחר יכול להמשיך לפעול, אולם במשוואת הכוחות מצבו הולך ומחמיר בלי שיש לו יכולת להסלים את פעולותיו. במצב כזה ייתכן שמשיקולי כדאיות יעדיף הצד שהגיע לנקודת מיצוי הכוח שלו להסכים לחוקי משחק חדשים, גם אם הם פחות נוחים לו מאלה שהיו קיימים לפני סבב העיצוב. רק באמצעות הסכמה לחוקים החדשים - יודע אותו צד - הוא ימנע מעצמו מצב עוד יותר קשה (שעליו, כאמור, הוא אינו יכול להגיב מעבר למה שכבר הגיב) ואפילו את הכרעתו.

התוצאה של סבב עיצוב מוצלח תהיה אפוא הסכמה ישירה או עקיפה על חוקי משחק חדשים. ייתכן, כאמור, גם מצב של הכרעה, שבו יגיע אחד הצדדים למצב של חוסר יכולת להמשיך להילחם. מצב כזה הוא כמובן מצוין לצד שניצח, אולם חשוב להבין שהוא אינו חיוני כדי לסיים את הלחימה בסבב העיצוב.

בהמשלה למערכת המכנית של שני הקפיצים והמשקולת: בפעולה של עיצוב אנחנו מנסים להביא את הקפיץ האחר אל מחוץ לתחום האלסטיות שלו באמצעות הפעלת כוח מעבר למה שהוא יכול לספוג. גם אם לא נשבור את הקפיץ, הרי שנשנה לתמיד את התכונות האלסטיות שלו - מה שיביא למצב של שיווי משקל חדש בסיום הפעולה. המשל המכני מקל על ההבנה שפעולת העיצוב צריכה לחרוג ממשוואת הכוחות שנהוגה בשיווי המשקל הדינמי של המערכת.

כיצד ניתן לשנות את שיווי המשקל?

מאחר שטענו שלא ניתן לשנות את נקודת שיווי המשקל ("חוקי המשחק") במסגרת התנודות הקטנות סביבה, נשאלת השאלה איך בכל זאת ניתן לשנות את חוקי המשחק. השאלה מתחדדת שכן מחד אנו עדים לשינויים בחוקי המשחק של העימותים המוגבלים שסביבנו, ומאידך זוהי השאלה המרכזית של המגרש האסטרטגי.

חוקי המשחק יכולים להשתנות בשני מצבים:

- כאשר לשני הצדדים כדאי לשנות אותם משיקוליהם שלהם.
- כאשר אחד הצדדים פורץ את המסגרת של העימות המוגבל וכופה מצב חדש.

במצב הראשון אנו נתקלים כאשר שני הצדדים מגיעים לתשישות בעקבות העימות, ולשניהם כדאי לבצע הפוגה בפעילות. הסיבות המדויקות שבגללן רוצים שני הצדדים בהפוגה יכולות להיות שונות. למשל, ייתכן שצד אחד נזקק לזמן כדי להתחמש, ואילו הצד האחר זקוק לרגיעה כדי להפחית לחצים בדעת הקהל. בכל מקרה, המאפיין העיקרי של המצב הזה הוא ששני הצדדים צריכים להיות מעוניינים ברגיעה.

מאחר שבדרך כלל נדרשת הרגיעה מסיבות טקטיות ולא בגלל שינוי ביעדי העל של הצדדים, הרי שהיא תהיה מוגבלת בזמן, וסביר להניח שתתאפיין בחוסר יציבות. חוסר היציבות יהיה בולט עוד יותר אם הרגיעה שנוצרת אינה נובעת מחתימה על הסכם ברור להפסקת אש בין הצדדים (ואז גדל הסיכוי שתקריות מקומיות יחדשו את הלחימה).

אם אין רצון של שני הצדדים לשנות את המצב (ייתכן שאחד מהם מרוצה מהימשכות העימות), תידרש פעולה אקטיבית של הצד המעוניין יותר ברגיעה כדי לנסות לשנות את חוקי המשחק. טענתי היא ששינוי כזה מחייב יציאה ממסגרת העימות המוגבל.

גם במצב יציב לכאורה, שבו שני השחקנים הראשיים מצויים בשיווי משקל דינמי, מתחוללים שינויים קטנים בהשפעתם של שחקני המשנה

ולאחריו, הרי שהירי אינו נפסק, ואפילו ניתן לזהות צפיפות הולכת וגדלה בסבבי ההסלמה. התובנה הזאת מחדדת את המסקנה שבמישור האסטרטגי העימות כמעט שאינו מושפע מהפעילות האופרטיבית השוטפת, אף שבה מושקע רוב המאמץ הצבאי.

סיכום

עימות מוגבל מתמשך מאפשר לשני היריבים להגיע למצב יציב של שיווי משקל דינמי שבו חוקי משחק קבועים וכוללים סבבי הסלמה קטנים מדי פעם בפעם. העובדה שהעימות מוגבל מאפשרת לשני היריבים לקיים דיאלוג ככוח שמשמור את חוקי המשחק לאורך זמן. שיווי המשקל אומנם אינו אופטימלי לשני היריבים, אך הוא יכול להימשך שנים ארוכות עקב אי-הרצון המשותף להידרדר למציאות גרועה עוד יותר. מאחר שסבבי ההסלמה אינם יכולים לשנות את חוקי המשחק, אין משמעות יוצאת דופן לשיפור היכולת המבצעית לבצע אותם, ומכאן שלפעילות השוטפת אין כמעט השפעה אסטרטגית.

כדי לשנות את שיווי המשקל (את חוקי המשחק) יש צורך בפעולה גדולה שחורגת מהפעלת הכוח המוגבל. בפעולה כזאת - המכונה "סבב עיצוב" - מנסה אחד הצדדים לגרום לצד האחר להידחק אל מעבר לנקודת מיצוי הכוח שלו ולא לפעולות אחרות. חוקי המשחק החדשים יתקיימו שוב סבבי ההסלמה. מטרתם של הסבבים האלה תהיה לשמור את שיווי המשקל החדש שנוצר.

ההחלטה המשמעותית ביותר מהבחינה האסטרטגית שעל כל צד להחליט אינה עוסקת אפוא בשאלה כיצד לבצע את סבבי ההסלמה, אלא בשאלות קשות הרבה יותר: מתי לצאת לפעולת העיצוב, והאם ישנה הנכונות לשלם את המחיר שהיא תגבה. בכל מקרה את עיקר האמצעים יש להשקיע בהכנת הכוח ובבינוני לתקופת העיצוב ולא לפעילות השוטפת של סבבי ההסלמה ושל התקופות שביניהם.

לוחמי גבעתי עוצרים חשודים במהלך פעילותם ברצועת עזה | עימות מוגבל מתמשך מאפשר לשני היריבים להגיע למצב יציב של שיווי משקל דינמי שבו חוקי משחק קבועים וכוללים סבבי ההסלמה קטנים מדי פעם בפעם

סביר בהחלט להניח שהצד שהפסיד ינסה להחזיר את המצב לחוקי המשחק ששררו לפני תקופת העיצוב, ולכן חשוב להגיב מייד על כל ניסיון כזה. ככל שההסכמה שהושגה על חוקי המשחק תיגזר במידה רבה יותר מתהליך של החלטה מושכלת של הצדדים ופחות ממצב של הכרעה ממשית, כך יגברו לדעתי הסיכויים לניסיון כזה של דרדר איטי של המצב לחוקי המשחק הקודמים.

אולם היכולת לעצב חוקים חדשים מעלה שאלה חשובה: אם קיים מרשם לעיצוב מחדש של חוקי המשחק, מדוע בכלל נוצר מלכתחילה שיווי המשקל הקודם? התשובה לכך נעוצה באי-היכולת ובאי-הרצון של הצדדים לנהל לאורך זמן לחימה בעצימות גבוהה. לכן תקופות של "הכלה" הן חלק בלתי נפרד מעימותים מוגבלים. לא יהיה זה נכון לראות בתקופת ההכלה טעות אסטרטגית של הצדדים (כפי שנטען לעיתים בביקורת על מדיניות ההכלה של צה"ל בלבנון לפני מלחמת לבנון השנייה). צריך להבין שכך הם פני הדברים, וההחלטה האסטרטגית החשובה צריכה להיות מתי ואיך לבצע את מהלך העיצוב. בכך צריך להשקיע את רוב האמצעים הן בבניין הכוח והן בהכנות המבצעיות.

כללי המשחק ברצועת עזה

המצב ברצועת עזה ממחיש את הניתוח הכללי שהובא לעיל: בעזה קיים בשנים האחרונות שיווי משקל, שלפיו יורה החמאס (או שירותים ארגונים מטעמו) בכל יום כמה קסאמים לעבר יישובי עוטף עזה, ובתגובה הורג צה"ל בכל יום כמה מחבלים (שמבצעים את הירי או שקשורים בהכנות לפיגועים). שיווי המשקל הזה נשמר שכן לחמאס יש רצון לשמור על רצף פעילות נגד ישראל בשל אמונתו בדרך הג'יהאד וההתנגדות, אך בה בעת אין לו שום רצון להחריף את פעילותו יתר על המידה ולגרור את צה"ל לכיבוש מחדש של הרצועה. צה"ל מפגין נחישות בפעולתו נגד המחבלים באמצעות שמירה על רצף של פעילות מבצעית, אולם אינו מעוניין לשמור נוכחות מסיבית בתוך הרצועה כפי שנדרש כדי למנוע לחלוטין את הירי. נוכחות מסיבית בתוך הרצועה תהיה כרוכה לא רק באבדות לצה"ל, אלא גם בחיכוך עם האוכלוסייה המקומית.

אולם אחת לכמה שבועות (ולעיתים חודשים) אנחנו עדים לסבב הסלמה שבו מוגבר קצב הירי לעשרות קסאמים ביום (ובאחרונה גם ירי של רקטות גראד תקניות לאשקלון), וצה"ל מגביר את קצב התקיפות נגד מטרות מחבלים ולעיתים אף מוסיק תמרון קרקעי לתוך שטחים ברצועה. הפעולות האלה מביאות לעשרות הרוגים בקרב החמאס ולגידול במספר הנפגעים בקרב האוכלוסייה האזרחית. סבב ההסלמה מסתיים תמיד לפני שהחמאס הגיע לנקודת המיצוי - כלומר כשהוא עדיין יכול להמשיך לשגר רקטות, אולם השיגורים מופחתים בעקבות יציאת כוחות צה"ל מהרצועה וצמצום מספר התקיפות מהאוויר.

אחרי שמסתיים הסבב ישנם בדרך כלל כמה ימי שקט - כנראה בשל רצון החמאס לרענן את לוחמיו ולחדש את מלאי הקסאמים - ואחריהם מתחדש הירי. ניתן להתרשם כי אף שלזירה נכנסו רקטות גראד תקניות, שמאפשרות ירי על אשקלון, הרי שמצב שיווי המשקל נשמר בגלל מערכת האיזונים שתוארה לעיל.

נוסף על כך אפשר להתרשם שלמרות שיפורים משמעותיים ביכולת של צה"ל לפגוע במחבלים במהלך ההכנות לירי

